

СПІВРОБІТНИЦТВО У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ, ЯК ПРИКЛАД ПРАКТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА РІВНІ «УКРАЇНА – НАТО» В ПЛОЩИНІ РЕАЛЬНИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАГРОЗ

Лепявко С.А., Магомедов А.О.

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

В статті розглянуто започаткування співробітництва української держави з Північноатлантичним Альянсом у військовій сфері. Досліджено головні програмні документи, що слугують нормативною базою двосторонньої співпраці. Опрацьовано пріоритетні напрями та практичні відгалуження за сферами реагування на зовнішні загрози. Досліджено джерельну базу питання військової взаємодії України та НАТО. Показано історичні закономірності періодичності і трансформації військових конфліктів з точки зору причин їх виникнення та кінцевої мети збройного протистояння.

Ключові слова: взаємосумісність, самоідентичність, Північноатлантичний Альянс, Партнерство заради миру, євроінтеграція, трансрегіональні.

Співробітництво України з Північноатлантичним Альянсом у питаннях військової взаємодії з моменту його започаткування було зосереджено передовсім на проведенні спільних щорічних військових навчань та створенні консультативних робочих груп, що займалися питанням реформування Збройних Сил України. Сучасні загрози світовій та регіональній безпеці потребують докорінного перегляду відносин між країнами-членами та країнами-партнерами Альянсу до яких власне і належить Україна, а враховуючи події пов'язані з російською окупацією Кримського півострова та глючий військовий конфлікт з російсько-терористичними військами на Сході України робить дане питання ще більш актуальним. Практична допомога НАТО Україні у військовій сфері за умов реальної збройної агресії належить до питань дослідження яких ще тільки починається, що в свою чергу створює можливість для поглибленого вивчення цієї проблематики.

Аналізом досліджень питання військового співробітництва між Україною та Північноатлантичним Альянсом займалися В. Горбулін, який у своїй статті «План дій Україна – НАТО: досягнення і проблеми» зазначає, що у відносинах між партнерами з'явилося чітке розуміння військової стратегії співробітництва проте в той же час існує величезна прірва у матеріально-технічному забезпеченні військ та підходах до підготовки військовослужбовців. Інший дослідник А.А. Соболев в праці «Міжнародна обстановка та виклики безпеки для України» розглядає можливі «сценарії» змін міжнародної обстановки та її впливу на безпеку України, пошуку можливих союзників. Дослідник Г.М. Перепелиця в статті «Україна на шляху до НАТО: через радикальні реформи до набуття членства» вказує на важливість фінансової складової при проведенні реформи Збройних Сил України, зміни системи управління родами військ, покращення технічного забезпечення тощо.

Проте, недостатньо дослідженим залишається питання участі НАТО в процесі реформування Збройних Сил України, в контексті дії нових спільних програм покращення взаємодії між силами реагування НАТО та українською армією.

Головною метою цієї роботи стало прагнення дослідити важливість військового співробітництва

та підтримки НАТО України. Вплив Альянсу на процес забезпечення обороноздатності держави.

Загальновідомо, що на протязі 2500 років писаної історії людської цивілізації, які супроводжувалися постійними змінами державницьких та суспільних структур лише 268 років пройшли в мирному врегулюванні міждержавних проблем та протиріч. Весь інший час, включаючи сьогодні, головним, найбільш дієвим способом захисту та досягнення власних цілей, інтересів залишається війна.

Війна, як засіб розв'язання конфліктів на протязі тривалого історичного періоду пройшла ряд трансформацій і вже вийшла за межі нашого звичайного розуміння її суті. Змінилася філософія війни, парадигма ключових підходів кінцевого результату збройного протистояння. Сьогодні показує нам, що ціллю держав-агресорів є створення прецеденту появи деструктивних процесів у функціонуванні держави для встановлення негласного контролю над нею. Найкращим прикладом є теперішня ситуація на Сході України спричинена збройною агресією Російської Федерації та її підтримкою місцевих сепаратистських, проросійсько налаштованих кіл на території Донецької та Луганської областей, які в 2014 році на тлі подій «Революції гідності» здійснили спробу відокремитись від України в самостійні державні утворення формату «народна республіка». Для цього ворог використав тісні історичні зв'язки українського та російського народів, що століттями проживали пліч о пліч у складі єдиної держави (спочатку Російська імперія, а згодом Радянський Союз) і це дозволило йому частково досягти бажаного результату.

Ці події стали закономірним наслідком глобалізації сучасного світу, появи планетарних загроз, поляризації міжнародних відносин, коли держави незалежно від рівня розвитку їх економіки, особливостей політичної системи чи культурної самоідентичності починають активно інтегруватися в регіональні, трансрегіональні та світові організації для захисту власних інтересів і забезпечення безпеки.

Не стала винятком у цьому процесі і Україна, яка вже з перших років незалежності проголосила про свої євроінтеграційні прагнення та трансатлантичний курс приєднавшись у 1994 році

до Програми НАТО «Партнерство заради миру» [5, с. 34]. Програма передбачає багатогалузеву співпрацю у різних сферах життєдіяльності держави та розвитку громадянського суспільства в рамках аспектів цивільного виміру діяльності Альянсу [4, с. 17].

Проте, найбільш важливою сферою співпраці стало військове співробітництво між НАТО та Україною, яке значно активізувалося під час проведення Антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей, що проходила у 2014-2018 роках, а з 30 квітня поточного року отримала назву Операції Об'єднаних Сил.

Так, співпраця Україна – НАТО у військовому вимірі здійснюється відповідно до регламенту передбаченого Річною національною програмою співробітництва Україна – НАТО та Робочого плану Військового комітету Україна – НАТО, що розробляється на кожен рік. Програма включає в себе чотири основні елементи, а саме:

- підвищення рівня оперативних можливостей та взаємосумісності Збройних Сил України з силами реагування Альянсу;
- співробітництво з питань трансформації, оборонних реформ та професіоналізації Збройних Сил України;
- забезпечення участі підрозділів та особового складу Збройних Сил України у операціях з підтримання миру та безпеки спільно з силами реагування НАТО;
- застосування механізмів військової співпраці, консультацій та взаємодії, проведення заходів з інформування громадськості в рамках цивільного виміру.

Втілення комплексу вищевказаних заходів здійснюється шляхом практичного використання військових аспектів стандартизації для підтримки цілей розвитку Збройних Сил України, через удосконалення систем стратегічного та оборонного планування, бойової та мобілізаційної готовності, підготовки військ (сил) включаючи розвиток оперативних можливостей [3, с. 9]. Покращення рівня визначених підрозділів Збройних Сил України, досягнення взаємосумісності із збройними силами держав – членів Альянсу, включаючи спроможність виконувати поставлені завдання у складі багатонаціональних сил реагування. Удосконалення системи управління та зв'язку Збройних Сил України, досягнення ними взаємосумісності та продовження обміну інформацією про повітряну обстановку в рамках Програми НАТО з обміну даними про повітряну обстановку (ASDE). Удосконалення систем матеріально – технічного і медичного забезпечення Збройних Сил України з урахуванням необхідності надання військовим підрозділам на території України та поза її межами. Підготовку особового складу та підрозділів Збройних Сил України до участі в проведенні антитерористичних операцій, боротьби з піратством та протидії кіберзлочинності. Забезпечення переходу Збройних Сил України на контрактну основу за рахунок військовослужбовців – контрактників з подальшим удосконаленням кадрового менеджменту. Завершення оптимізації системи вищих навчальних закладів, які входять до складу Міністерства оборони України та інших силових структур. Вдосконалення системи підготовки військових

підрозділів на основі багатофункціональності, мобільності та відповідності стандартам НАТО. Продовження участі в операціях з підтримання миру під егідою Альянсу в країнах Азії, Африки та Південних регіонів Європейського континенту. Підготовку, сертифікацію та практичну участь задіяних активів Збройних Сил України у силах реагування та операціях Альянсу з підтримання миру, протидії морському піратству та проявам терористичного характеру [1, с. 18]. Здійснення заходів військово-політичного діалогу, проведення багаторівневих зустрічей для досягнення діалогу з проблемних питань, розвиток військового співробітництва та гармонізація двохсторонніх взаємовідносин. Проведення заходів публічної дипломатичної дискусії та заходів громадського інформування з питань співробітництва з НАТО [16, с. 49]. Загалом розроблена програма та щорічний план дій свідчать про всеохоплюючий підхід до формування стратегії розвитку відносин на рівні Україна – НАТО. Такий підхід дає змогу повністю переформатувати концепцію розвитку Збройних Сил України відповідно до сучасних викликів з мінімізацією можливих втрат особового складу та техніки за рахунок професіоналів-контрактників і новітніх досягнень військово-оборонного комплексу [18, с. 7].

За практичний вимір втілення Програми дій, відповідає Спільна робоча група з питань воєнної реформи в Україні (СРГВР), яка є основною формою організаційної взаємодії Альянсу з державами-партнерами. Спільна робоча група з питань воєнної реформи в Україні засідає у форматі «19+1», як консультативно-дорадчий орган між Україною та НАТО. Її діяльність спрямована на створення впливу Альянсу на процеси реформування оборонної галузі в Україні, реалізації Державної програми реформування та розвитку Збройних Сил України. Також, СРГВР посідає одне з провідних місць у співробітництві в рамках особливого партнерства Україна – НАТО. Співпраця в рамках СРГВР оцінюється як свідчення готовності України до перейняття та використання досвіду держав – членів Альянсу в галузі демократичного реформування оборонної сфери, переходу на європейські стандарти і принципи. Наприкінці 2000 року в рамках покращення умов співробітництва на додаток до засідань експертів в СРГВР, створено ще один новий формат СРГВР – на рівні заступників міністрів оборони.

Одним з пріоритетних проєктів СРГВР є використання механізмів Процесу планування та оцінки сил (ППОС) для сприяння на національному рівні імплементації Державної програми реформування та розвитку Збройних Сил України. У свою чергу процес планування та оцінки сил дає змогу досягти нашої державі якомога вищого рівня взаємосумісності з державами – членами НАТО і країнами – партнерами в рамках визначених напрямів в процесі участі в операціях з підтримки миру та безпеки, пошуково-рятувальних операціях тощо [12, с. 8].

Починаючи з 2004 року Збройні Сили України беруть участь у Концепції оперативних можливостей (Operational Capability Concept). Ця Концепція створена з метою підвищення рівня взаємосумісності між підрозділами держав – партнерів, що беруть участь у програмі Альянсу

«Партнерство заради миру», та держав – членів НАТО, посилення їх оперативних спроможностей за рахунок використання в процесі підготовки військовослужбовців досвід провідних армій країн – членів Альянсу.

До участі у зазначеному проекті задекларовано ряд підрозділів Збройних Сил України, які проходять підготовку за стандартами НАТО та складають оціночні заліки. Зазначене дозволяє залучати такі підрозділи до операцій та навчань під проводом Альянсу, а також залучатися до оперативного чергування у складі багатонаціональних військових формувань високої готовності (НАТО, ООН).

У 2008 році Збройні Сили України до Програми НАТО щодо обміну даними про повітряну оборону (Air Situation Data Exchange Program). Сама Програма була започаткована ще у 2001 році після подій 11 вересня у США для протидії проявам повітряного тероризму. Участь у Програмі дозволяє нашій державі здійснювати обмін даними про повітряну обстановку в західному і південному напрямках над територіями Польщі, Румунії, Словаччини, Туреччини, Угорщини та державами басейну Чорного моря. Обмін даними проходить в автоматизованому режимі в Україні містах Львів, Одеса; в Угорщині м. Веспрем; в Туреччині м. Ерзерум.

Так, 2012 року Міністерство оборони України приєдналося до Ініціативи поєднаних сил (Connected Forces Initiative). Головною метою вказаної ініціативи стало необхідність покращення взаємосумісності та підвищення здатності збройних сил Альянсу і партнерів діяти разом при виконанні завдань в багатонаціональних операціях [9, с. 25].

Основними складовими Ініціативи поєднаних сил є:

- посилена підготовка військ (сил) та індивідуальна підготовка особового складу з максимально ефективним використанням тренувальних баз НАТО та центрів удосконалення операційних можливостей;

- збільшення кількості військових навчання, особливо за участю сил реагування Альянсу;

- більш ефективне використання сучасних комп'ютерно-інформаційних ресурсів та технологій задля полегшення досягнення взаємосумісності та інтеграції необхідних спроможностей.

2014 року Збройні Сили України приєднуються до чергової розробленої НАТО Ініціативи взаємосумісності партнерів (Partnership Interoperability Initiative). Ініціатива була започаткована з метою збереження та удосконалення операційної взаємосумісності держав – членів та партнерів Альянсу після завершення військової миротворчої операції в Афганістані. В межах ініціативи відбувається процес надання допомоги з розвитку, диверсифікації, а також збільшення переліку партнерських сил та засобів, що сертифіковані та готові брати участі в операціях блоку НАТО. Досягнення взаємосумісності партнерів

з Альянсом в рамках зазначеної Ініціативи складається з трьох елементів: технічної, операційної та доктринальної взаємосумісності багатонаціональних військових формувань [11, с. 34].

Окрім безпосередньої участі України в проектах, програмах та військових навчаннях під егідою НАТО, наша держава є потужним самостійним гравцем на ринку озброєнь та військово-технічного співробітництва, що безумовно є невід'ємною складовою партнерського співробітництва з Альянсом. Україна входить до десятки держав – лідерів з продажу військової техніки та озброєнь, тому співробітництво нашої держави з країнами – членами та партнерами НАТО у військово-технічній сфері закономірне явище. Вітчизняний військово-технічний потенціал не поступається за рівнем розвитку технологій і наукової думки західним аналогам. Невикористані експортні можливості дають нам можливість для підвищення конкурентоспроможності військової промисловості в інтересах держави та виробників [13, с. 43]. Важливою складовою цього процесу є постійна поінформованість щодо потреб, стандартів, тенденцій розвитку та систем постачання продукції оборонного призначення в країнах – виробниках, зокрема в державах – членах Альянсу, країнах – партнерах. Налагодження контактів з представниками оборонних підприємств цих країн. Проведення рекламних кампаній та участь у виставках озброєнь для популяризації ринку вітчизняного озброєння у світі. Проведення військових досліджень, розробка новітніх технологій в рамках діяльності НАТО дає змогу Україні долучитися до процесу співробітництва через участь у профільних зустрічах, симпозіумах, конференціях з питань розвитку воєнної науки та технологій [21, с. 195].

Таким чином, підводячи підсумки дослідження можна відзначити, що процес військового співробітництва між Україною та Північноатлантичним Альянсом започаткований ще 1994 року підписанням Програми «Партнерство заради миру» за більш ніж два десятиліття охопив цілу низку сфер життєдіяльності не маючих прямого відношення до війська проте від їх існування залежить обороноздатність держави. Завдяки взаємним зусиллям України та НАТО вдалося досягти помітних зрушень в реформуванні Збройних Сил України, відпрацювання спільних дій під час військових навчань у випадку нападу агресора, залучення громадськості до контролю за їх діяльністю, відкрито ряд представництв, що функціонують для організації діяльності СРГ. Налагоджено алгоритм дій по переходу українського військово-промислового комплексу при виготовленні продукції оборонного призначення на стандарти Альянсу. Але ще до кінця не вирішено залишається питання постачання української летальної озброєння, що по суті є головним фактором допомоги партнерів з НАТО в умовах збройного протистояння на Сході України та можливої війни з Росією.

Список літератури:

1. Андросенко І. Авторитет НАТО і пріоритети нашого співробітництва з ним // *Військо України*. – 2008. – № 4. – С. 16-19.
2. Брежнева Т. Перспективи поглиблення особливого партнерства України з НАТО // *Стратегічні пріоритети*. – 2010. – № 4. – С. 183-190.
3. Горбулін В. План дій Україна – НАТО: досягнення і проблеми // *Україна – НАТО*. – 2009. – № 1. – С. 5-17.
4. Іжак О. У новому циклі розширення Альянсу // *Політика і час*. – 2002. – № 11. – С. 15-18.
5. Вакулевич В.О. Політико-історичний вимір Європейської традиції – Кіровоград, 2000. – С. 62.
6. Баган О.В. Українська понтида. Геополітичні виміри сучасної України. – Дрогобич: «Коло», 2002. – 253 с.
7. Указ Президента «Про втілення програми Україна – НАТО» // *Голос України* № 14/03.
8. НАТО викликає нині більшу зацікавленість українців, але відчувається брак інформації / В. Каспрук // *Надзвичайна ситуація*. – 2005. – № 3. – С. 20-23.
9. Козакевич Є. Розширення НАТО та європейська політика України // *Політична думка*. – 1999. – № 1-2. – С. 87-102.
10. Липовецький С. Україна – НАТО // *Визвольний шлях*. – 2002. – № 8. – С. 24-30.
11. На шляху до євроатлантичної інтеграції // *Зовнішні справи*. – 2014. – № 4-5. – С. 33-35.
12. Поляков Л.Г. Україна – НАТО 10 років співробітництва в ім'я безпеки та миру // *Військо України*. – 2007. – № 7. – С. 6-9.
13. Соболев А.А. Міжнародна обстановка та виклики безпеки для України // *Воєнна безпека України на межі тисячоліть*. – К.: Стилос, 2012. – С. 7-57.
14. Сунгуровський М. Україна – НАТО: результати очікувань // *Національна безпека і оборона*. – 2006. – № 9. – С. 2-8.
15. Томашевич О. Україна та операції з підтримання миру під егідою НАТО // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. – Вип. 28. – К., 2001. – С. 92-99.
16. Хандогій В. Євроатлантична інтеграція України: реалії та перспективи // *Україна – НАТО*. – 2007. – № 1-2. – С. 45-51.
17. Черноусенко О. Партнерство Україна – НАТО: еволюція розвитку // *Політика і час*. – 2003. – № 10. – С. 18-27.
18. Шутов О. Поступ України до НАТО: крок вперед чи рух на місці? // *Військо України* – 2007. – № 2. – С. 4-7.
19. Україна на шляху до НАТО // *через радикальні реформи до набуття членства* / За заг. ред. Г.М. Перепелиці. – К.: ВД «Стилос», 2002. – 400 с.
20. Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. / Ред. кол.: Губерський Л.В. (голова) та ін. – К.: Знання України, 2004. – Т. 1. – 760 с.; Т. 2. – 812 с.
21. Україна – НАТО: проблеми та перспективи розвитку співробітництва: Матеріали доповідей учасників Регіональної студентської науково-теоретичної конференції (9 квітня 2008 року). – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2008. – 232 с.

Лепявко С.А., Магомедов А.О.

Нежинский государственный университет имени Николая Гоголя

СОТРУДНИЧЕСТВО В ВОЕННОЙ СФЕРЕ, КАК ПРИМЕР ПРАКТИЧЕСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ НА УРОВНЕ «УКРАИНА – НАТО» В РАЗРЕЗЕ РЕАЛЬНЫХ ВОЕННЫХ УГРОЗ

Аннотация

В статье рассмотрено зарождение сотрудничества украинского государства с Североатлантическим Альянсом в военной сфере. Исследованы главные программные документы, которые служат нормативной базой двухстороннего сотрудничества. Изучены приоритетные направления и практические ответвления по сферам реагирования на внешние угрозы. Исследована научная база вопроса военного взаимодействия Украины и НАТО. Показаны исторические закономерности периодичности и трансформации военных конфликтов с точки зрения причин их возникновения, и конечной цели вооруженного противостояния.

Ключевые слова: взаимосовместимость, самоидентичность, Североатлантический Альянс, Партнерство ради мира, евроинтеграция, трансрегиональный.

Lepavko S.A., Magomedov A.O.

Mykola Hohol Nizhyn State University

COOPERATION IN THE MILITARY SPHERE, AS AN EXAMPLE OF PRACTICAL COOPERATION AT THE “UKRAINE – NATO” LEVEL IN THE CONTEXT OF REAL MILITARY THREATS

Summary

The article deals with the origin of the cooperation of the Ukrainian state with the North Atlantic Alliance in the military sphere. The main program documents that serve as a normative basis for bilateral cooperation were studied. Priority directions and practical branches in the areas of external threats have been studied. The scientific base of the issue of military cooperation between Ukraine and NATO has been studied. Historical regularities of periodicity and transformation of military conflicts are shown from the point of view of the reasons for their occurrence and the ultimate goal of armed confrontation.

Keywords: interoperability self-identity North Atlantic Alliance, Partnership for Peace, European integration trans-regional.